



Field : Islamic Sciences

Type : Review Article

Recieved: 09.03.2016 - *Accepted*: 06.05.2016

Dini Edebi Metinler Olarak Menâkıbnâmelerin İslam Tasavvufundaki Önemi Hoca Ahmed Yesevî Menâkıbnâmeleri Örneği

Ömer Faruk TEBER

Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi İslam Mezhepleri Tarihi Anabilim Dalı,
Öğretim Üyesi, Antalya, TÜRKİYE

E-Posta: omerfarukteber@akdeniz.edu.tr

Öz

İslâmî Türk edebiyatının en özgün eserlerinden birisi olan Menâkıbnâmeler, tasavvuf ve zühd hayatı içindeki velilerin faziletlerini, kerâmet ve olağanüstü hallerini sonraki nesillere nakleden sözlü gelenek ve yazılı kaynakların derlenmesiyle oluşturulan anonim veya müellifi belli eserlerdir. Velâyetnâme ve Menâkıp kitapları tarikatın müntesiplerinin tarikata daha sıkı şekilde bağlanmasını sağlamak ve tarikata saygınlık kazandırmak gibi bir takım fonksiyonlar icra etmektedir. Biz bu çalışmamızda Hüsameddin Hüseyin b. Ali Sıgnâkî (ö. 1311) tarafından yazıldığı bilinen *Menâkıb-ı Ahmed Yesevî*, Sultân Ahmed b. Mevlânâ Mahmud Hazînî tarafından yazılmış olan *Cevâhiru'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr* ve Hoca Ahmed Yesevî'nin halifesi Sûfi Muhammed Danişmend'in *Mir'âtu'l-Kulûb*'u ile muhtasar olarak Menâkıb kitaplarında yer alan Menâkıb-ı Ahmed Yesevî adlı eserleri üzerinden değerlendirmeler sunacağız.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Yesevî; Menakıbname; Velayaename; Menâkıb-ı Ahmed Yesevî



The Importance of Manaqibnamas in Islamic Mysticism as Religious-Literary Texts: Example of Ahmed Yasavî's Manaqibnamas

Abstract

As one of the most original works of Islamic-Turkish Literature, Manaqibnamas are the anonymous or non-anonymous works which were composed with the compilation of oral and written sources which transfer the merits (fadilats), oracles (karâmats) and extraordinary cases of walîs, who are in a mystic and ascetic life, to the next generations. Works of genre of Walayatnama and Manaqibnama have some functions such as to have members of brotherhood adhere tariqat more firmly and gain the tariqat prestige. In this study we shall make some considerations with reference to *Manâqib Ahmad Yasavî* known to be written by Husamaddin Husayin b. Ali Sighnâkî (d. 1311), *Javâhir al-Abrâr min Amvâj al-Bihâr* written by Sultân Ahmad b. Mawlâna Mahmûd Hazînî, *Mir'ât al-Qulûb* and *Manâkib Ahmad Yasavî* by Sûfi Muhammed Danishmand, lieutenant (khalifa) of Ahmad Yasavî and *Manâqib Ahmad Yasavî* reported in an abridged form in Manaqibnamas.

Keywords: Ahmad Yasavî; Manaqibnama; Walayatnama; Manâqib Ahmad Yasavî



Giriş

Menâkıbnâmelerde Türk kültürünün belli başlı motifleri ile Türk dünyasının çeşitli coğrafyalarında millî, manevî kültür bütünlüğü içinde olduğunu gösteren işaretlerin varlığı bilimsel bir gerçekliktir. Çünkü menkıbeler tarihî gerçekliklerden müphem olarak kaydedilen insan ürünü anlatılardır.

Vilâyetnâme adı verilen Bektâşî menâkıbnâmeleri, IX. (XV.) yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. *Vilâyetnâme* Uzun Firdevsî tarafından yazıldığı tahmin edilen ve Bektâşî geleneğinin nasıl kurulup geliştiğini, inanç ve ahlâk esaslarının ne olduğunu, Hacı Bektâş-ı Velî'ye dâir çeşitli rivâyetleri, kerâmet hikayelerini anlatan destânî bir eserdir. Velâyetnâmeler inanç konularını ve ibâdet anlayışlarını sistematik biçimde ortaya koymaz ancak onlar Hoca Ahmet Yesevî, Lokmân-ı Parende, Yusuf Hemedâni, Şeyh Safiyüddîn, Hacı Bektâş-ı Velî, Abdal Musa ve Kaygusuz Abdal gibi inanç önderlerinin öğretilerinin aydınlatılması ve tarihsel şahsiyetlerinin tanınması açısından önemli bir yere sahip olan eserlerdir. Tarihî olayları destansı bir tarzda aktardığı için belli bir tenkitten geçirildikten sonra bilimsel tarzda yararlanılabilecek söz konusu anonim eserler, öğretilerin yorumlanması veya insanın somutlaştırma ihtiyacından dolayı itikadî telakkilerin soyut taraflarının daha anlaşılır hale getirme çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmışlardır.

Tarihin herhangi bir döneminde, başlangıçta olmuş olan veya olduğuna inanılan bu tür kutsal metinler, sadece övgü nitelikli destansı kayıtlar olmayıp, aynı zamanda menbaî derin insanî duygulara dayanan bilimsel faaliyetlerin vazgeçilmez verileri sayılırlar.

Burada duygunun anlatımından maksat, duygunun bizzat kendisi değil, bir imgeye dönüştürülmüş şeklidir. Simgesel anlatım aynı zamanda duyguların nesnelleşmesini ifade etmektedir.

Menkabevî türde kaydedilmiş eserlerin muhtevasının, yaşanmamış olduğunu farzetmek ve kişilerin tarihsel şahsiyetleri ile tamamen tezat teşkil etmesi de düşünülmemelidir. Çünkü menkıbeyi oluşturan şey insanın bizzat kendisidir, dış dünyayı ve dış dünyanın bizde oluşturduğu duygulara dayanarak anlama ve yorumlama eğilimidir.

Tebliğimizde Menkabevî unsurların toplumsal hayattaki karşılıklarını manevi izdüşümlerini analiz etmeye çalışacağız. Türk düşünce tarihinde ve İslâm coğrafyasının bir parçası olan Orta Asya topluluklarında manevi hayatı derinden etkileyen şahsiyetlerin başında gelen Türkistan Piri Hoca Ahmet Yesevi ile ilgili kaydedilmiş menkabeler üzerinden Yesevi düşüncesinin dinî, ahlâkî ve boyutlar üzerinde durulacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda İslâm Mezhepleri Tarihi araştırmalarında genel olarak tercih edilen “Deskriptif (betimleyici) metod” esas alınmıştır. Kişi, görüş ve mezhepleri, kısaca araştırmaya konu olan tarihî materyali anlamaya yönelik bir durum tespiti yapılmaya gayret edilmiştir. Kronolojik süreci takip ederek olayların gelişimi, mümkün olduğu kadar dönemin kaynaklarına dayanılarak bir Mezhepler Tarihi araştırmasının sınırları içerisinde verilmeye çalışılmış, bunun yanı sıra süreç içerisinde yer yer mukayese ve tahliller yapılarak süreçten kopmadan olayları ve kavramları anlamlandırmaya gayret edilmiştir.



Menkabe ve Menkabevî Eser Geleneği

Müfred halde Menkîbe, çoğulu/cem'i Menâkıb, sözlükte “isabet etmek”, “bir şeyden söz etmek”, “haber vermek” anlamlarında kullanılan Arapça “Nakabe”(Zebîdî, trz: IV/301; İbn Manzûr,1414: I/767) fiilinden türemiş “öğünülecek güzel iş, hareket ve davranış” “erdemli davranışlar” “hüner ve meziyetler” manalarına gelmektedir. Terim/ıstilah olarak da Hz. Peygamberin sahabeleri, Râşit halifeler, Ehl-i Beyt, mezheb imamları ve İslâm'ın gelmesinden itibaren bir kısım önemli dinî, tarihî şahsiyetlerin hal tercümelerine dair yazılan yahut herhangi bir topluluğun, şehirlerin veya mekanların mümtaz vasıflarını ifade eden eserlerin veya her hangi bir tarihsel şahsiyetin soyunun övülecek işlerinden bahseden eserleri tanımlamaktadır (Ocak, 1997:27; Şahin, 2010:358) .

Tasavvufun III. (IX.) yüzyıldan sonra İslâm dünyasında yaygınlık kazanmasıyla birlikte menkîbe kelimesi sûfîlerin hikmetli sözlerini ve örnek alınacak faziletli davranışlarını ifade etmek için kullanılmaya başlanmış*, bu alanda tasavvufî tabakat ve teracim kitaplarında, âdâb ve erkâna dair yazılı kaynaklarda Bâyezid-i Bistâmî, Cüneyd-i Bağdâdî, Ebû Hafs el-Haddâd gibi sûfîlerin hikmetli sözlerine ve faziletli davranışlarına yer verilmiştir (Şahin, 2004 :29/112).

Özellikle yazılış gayesi dinî ve tarihî şahsiyetlerin kerâmetleri ile o kerametleri gösteren ulu kişilerin yüceltilmesi olan menâkıb kitapları başlangıçta sadece tarikat pîrleri için yazılmış, zamanla muhtevası tarikat içinde önemli yere sahip şeyhleri, tarikatı silsilesinde yer alan diğer sûfîleri ve şeyhin halifeleri ile şeyh ailelerini de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Hatta bazen belli bir coğrafi bölgeyi içine alan yerlerde yaşayan evliya ve tarihi şahsiyetler için de yine menâkıbnâmeler kaleme alınmıştır (Şahin, 2004:29/112).

Hoca Ahmed Yesevi Menâkıbnâmeleri

Menâkıbnâmelerin en dikkat çeken özelliklerinden birisi ve belki de en önemlisi, eserlerin yazılırken tarihe kaynaklık edeceğinden habersiz olarak halkın tepkilerini doğrudan yansıtan birinci elden kaynaklar arasında yer almasıdır. Bu anlamda diğer birçok tarihi eser niteliğindeki kroniklere nazaran sahipsiz bilgi içerebilmektedirler (İnalçık, 1993: 25). Öte taraftan gerek tasavvuf önderinin ve gerekse de halkın ürettiği olağanüstü davranışlar, sözler ve kerâmetler yalnızca o düşüncenin yaygınlaşmasıyla değil aynı zamanda toplumsal hayatın içindeki ihtiyaçlar ve olaylar ile de yakından ilgilidir. Menkîbelerdeki semboller ve bir takım inanç motiflerini bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir.

* Bu tür eserler için bkz. Hazinî, Cevâhirü'l-Ebrâr min Emvâc-ı Bihâr, haz. Cihan Okuyucu, Kayseri 1995; Elvan Çelebi, Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülalesinin Menkabevî Tarihi, Haz. İsmail E. Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, TTK. Yay., İstanbul 1984; Uşaklı Ali ibn-i Hacı Mustafa, Velâyetnâme-i Kolu Açık Hacim Sultân, Derleyen Derviş Burhan, Çev. Mustafa Erbay, Ayyıldız Yay., Ankara 1993; Tâcü'l-arifin Es-Seyyid Ebû'l-Vefâ Menâkıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufî Görüşleri, Haz. Dursun Gümüoğlu, Can Yay., İstanbul 2006; Odman Baba Velâyetnâmesi, Vilâyetnâme-i Şâhî Gö'çek Abdal, Haz. Şevki Koca, Bektâşî Kültür Derneği Yay., İstanbul 2002; Otman Baba Velâyetnâmesi , (Tenkitli Metin), Haz. Filiz Kılıç, Mustafa Arslan Tuncay Bülbül, Ankara 2007; Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi, TTK. Yay., Ankara 1999; a.g.mlf., Abdal Musa Velâyetnâmesi, TTK. Yay., Ankara 1999; Şükrü Elçin, “Bir Şeyh Şücaeddin Baba Velâyetnâmesi”, Türk Kültürü Araştırmaları, XXII/1-2 (1984), ss.200-218; “Demir Baba Vilâyetnâmesi”, haz. Bedri Noyan, İstanbul 1976.



Türk Menâkıbnâme-ciliği XI. Yüzyılda telif edilen ve Karahanlı hükümdarı Abdulkerim Satuk Buğra Han'ın hayatını konu edinen *Tezkire-i Satuk Buğra Han* ilk Türk menâkıbnâmesi sayılmaktadır. Edebiyat tarihçileri tarihteki kahramanların hayat hikayeleri ve kahramanlıklarından, olağanüstü güçlerinden bahseden dinî-edebeî ve destansı bu tür eserlere yine menâkıbnâme türü eserler olarak literatürdeki yerini belirlemişlerdir (Şahin, 2010: 360).

Türk menâkıbnâme-ciliği *Tezkire-i Satuk Buğra Han*'dan sonra da devam etmiş özellikle Türkistanlı büyük mutasavvıf Hoca Ahmet Yesevî ile ilgili menâkıbnâmeler yazılmıştır. Bu menâkıbnâmelerin tespit edilebilen en eski nüshası Hüsameddin Hüseyin b. Ali Sıgnâkî (ö. 1311) tarafından yazıldığı bilinen *Menâkıb-ı Ahmed Yesevî* adlı eserdir. Bu eserde Hoca Ahmed Yesevî'nin tarihsel şahsiyeti, dinî ve ilmi kişiliği ile halk arasında yaşayan rivayetler edebî bir dil ile olan Farsça kaydedilmiştir**. Eser Sıgnâkî'nin dilinden dönemin tasavvuf hakkındaki toplumun anlayışını sunduğu gibi mutasavvıf zahitlerin dış görünüşlerini çehardarbı (saçı, sakalı, bıyığı ve kaşları alınmış), raksettiklerini (Yiğit o kişidir ki, teveccüh eder de bağ raksa başlar); abdallâr, veliler ve kerâmet ehl-i sûfilerin kadın-erkek zikir ve sema etmeleri gibi âdetlerinden bahsederek dervişlerin yaşam biçimlerinden söz etmektedir (Tosun, 1998:71-78).

Sıgnâkî eserde Yesevî dervişlerinin düşünce dünyasını aktarıırken bir kutu içindeki ateşin pamuğa zarar vermediği gibi kadın erkek birlikte zikretmesinden de dervişlerin gönüllerine bir zarar gelmeyeceği anlatılmış; edeb kusuru işlememeye dikkat çekmiş ve âdaba riayeti teşvik etmiştir (Tosun, 1998: 78). Halkın cefasına sabreden dervişin zafere ulaşabileceğini salık vererek, tasavvuf düşüncesinin temel düsturlarından olan Hakk'a vuslat olabilmek için halka hoş görü ile bakabilmeyi öğütlemiştir.

Hoca Ahmed Yesevî'nin önde gelen halifelerinden birisi olan Sûfi Muhammed Danişmend Zernûkî'nin (Köprülü, 1966: 27) yazdığı *Menâkıb-ı Ahmed Yesevî* elimizde olmamakla birlikte muhtasar bir takım bilgilere ulaşılabilineceği çağdaş araştırmacılar (Tosun, 1997: 46) tarafından dile getirilmektedir*. Genellikle Bektaşî menâkıbnâmelerinin, Türkler'in islamiyet öncesi dinlerinden de izler taşımakta olduğu bir takım araştırmacılar tarafından ifade edilmektedir. bu izler *Menâkıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli*, *Vilâyetnâme-i Hacım Sultan*, *Vilâyetnâme-i Otman Baba*, *Vilâyetnâme-i Sultan Şucâ'ud-dîn* ve *Vilâyetnâme-i Abdal Musa*'da yoğunur. Bektaşî menâkıbnâmesi olmamakla birlikte Bektaşîliğin oluşmasından önce yazılan *Menâkıbu'l Kudsiye*'de de islam öncesi inanç izlerini en az *Menâkıb-ı Hacı Bektâş Veli* kadar taşımakta olduğu ifade edilmektedir (Ocak, 2005: 12-22). Bununla birlikte Hoca Ahmet Yesevî menâkıbnâmesi, ile yine Hoca Ahmet Yesevî'nin *Divân-ı Hikmet*'i ile *Hazîni*'nin yazdığı *Cevâhiru'l-Ebrâr* ve Hoca Ahmet Yesevî'nin söz ve nasihatlarını ihtiva eden en eski menâkıb türü eser onun halifesi Sûfi Muhammed Danişmend'in *Mir'âtu'l-Kulûb* (Tosun, 1998: 73) adlı eserler dikkate alındığında Ahmed Yesevî'nin inanç ve itikad dünyasının Tevhid, nübüvvet ve me'ad iman esaslarının oluşturduğunu; mahlukata merhamet ilkesinin esas alındığı Melâmî karakterde bir Matûrîdi izlerin oluşturduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

** Özbekistan/Taşkent Fenler Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi Nr.11084'de (vr.11b-14a) arasında *Risâle-i Hüsameddin-i Sıgnâkî* adıyla kayıtlı olan bu eserin tahkikli neşri yapılmıştır.

* Bu çalışmasında yazar, Âlim Şeyh olarak marûf Muhammed Âlim Sıddıkî'nin *Lemhat min Nefahati'l-Kuds* adlı eserindeki Yesevî ile ilgili bilgilerin temelde Sufi Danişmend'in yazdığı *Menâkıb-ı Ahmed Yesevî*'ye dayandığı için onun muhtevası hakkında elimizde yeterince bilgi bulunduğunu ve hatta muhtasar bir metnin olduğunu yazmaktadır.



Türkistan Piri Hoca Ahmet Yesevî ile ilgili menâkıbnâme türü bir başka eser, XVI. Yüzyılda kaydedilen Sultân Ahmed b. Mevlânâ Mahmud Hazîni tarafından yazılmış ve Sultan III. Murad'a sunulmuş olan Cevâhiru'l-Ebrâr min Emvâci'l-Bihâr adlı eserdir (Hazini, 1995). Eserin müellifi Hazinî, Orta Asya'da tasavvuf hareketinin çok etkili olduğu bir dönemde yetişerek, Yesevî şeyhlerinden Seyyid Mansûr Kaşıktıraşı'ye intisab etmiştir**.

Cevâhiru'l-ibrâr, Orta Asya Mâverâünnehir bölgesi Türk dünyasının en büyük velisi Hoca Ahmet Yesevî', şahsiyeti ve menkıbeleriyle kurucusu olduğu Yeseviyye tarikatını tarihi, âdâb ve erkânı hakkında en eski ve orijinal bilgileri içermektedir (Azamat, 1993: 7/432). Bu eserde ayrıca Ahmed Yesevî'nin halifeleri ile ilişkilerinden bahsedilmekte, Yeseviye tarikatının temel doktrinlerinden söz edilmektedir (Şahin, 2010: 360).

Sonuç

Sonuç olarak, Menâkıbnâmeler, alanın bilim insanları tarafından eleştirel bir gözle analiz edilmesinden sonra akademik araştırmalara konu edildiğinde zengin birer folklor ve tarih kaynağı oldukları görülecektir. Bu eserler sayesinde tarihi olaylar, tarihi, şahsiyetler, dönemin sosyo-ekonomik, kültürel ve dini yönleri ile gelenek ve göreneklere hakkında bilgi elde edilmiş olacaktır (Köprülü, 1943: VII/27/384). Osmanlıdan günümüze tevârüs eden Bektâşî Erkânâmelerinde mürşid-i kâmil olarak Hoca Ahmed Yesevî'ye, Pir-i Kamil olarak da Hacı Bektâş-ı Velî'ye atıfta bulunulması bu düşüncenin somut bir tezahürüdür (Teber, 2008:46-52).

Bektâşî Erkânâmelerinde bireysel ve sosyal tekamüle insan-ı kâmil anlayışı bağlamında dolaylı bir atıfta bulunulmuş, ele alınan konular içerisinde şerî'at, tarikat, hakikat ve ma'rifet itibarıyla tam ve olgun şahsiyet tarif edilmiştir. Hoca Ahmet Yesevî'nin öğretilerinden mülhem Bektâşî Tarikatın amacı da zaten bu dört hususun kemale erdirilmesinden oluşmaktadır.

KAYNAKÇA

Azamat, N. (1993), "Cevâhiru'l-Ebrâr", *DİA*, (7/432), İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.

Demir Baba Velâyetnâmesi, (1976), .haz. Bedri Noyan, İstanbul.

Elçin, Ş.(1984), "Bir Şeyh Şucaeddin Baba Velâyetnâmesi",*Türk Kültürü Araştırmaları*, XXII/1-2 ,200-218

Elvan Ç. (1984), Menâkıbü'l-Kudsiyye fî Menâsıbi'l-Ünsiyye, Baba İlyas-ı Horasânî ve Sülalesinin Menkabevî Tarihi, Haz. İsmail E. Erünsal-Ahmet Yaşar Ocak, İstanbul, TTK. Yay.

Güzel, A. (1999), Kaygusuz Abdal (Alâeddin Gaybî) Menâkıbnâmesi, Ankara, TTK. Yay.

Hazîni, SA.(1995), Cevâhiru'l-Ebrâr min Emvâc-ı Bihâr, Yesevî Menâkıbnâmesi, haz. Cihan Okuyucu, Kayseri.

** M. Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı kitabının Ahmed Yesevî'nin hayatı ve Yeseviyye tarikatı ile ilgili bölümünü, önemini özellikle vurguladığı bu eserdeki bilgiler çerçevesinde ele almıştır.



- İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mûkerrem b. Ali el-Ensârî, (1414), *Lisânu'l-Arab*, Beyrut.
- İnalçık, H.(1993), “Derwish and Sultan: An Analysis of The Otman Baba Vilâyetnâmesi”, *The Middle East and the Balkans Under The Ottoman Empire, Essays on Economy and Society*, Bloomington.
- Köprülü, F. (1943), “Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları”, *Bellekten*, VII/27, 379-522.
- Köprülü, F. (1966), *Türk Edebiyatı'nda İlk Mutasavvıflar*, Ankara, TTK.,
- Ocak, AY.(1997), *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler: Metodolojik Bir Yaklaşım*, Ankara, TTK Yay.
- Ocak, AY. (2005), *.Alevî ve Bektâşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri, Bektâşî Menâkıbnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul.
- Risâle-i Hüsameddin-i Sıgnâkî, Özbekistan/Taşkent Fenler Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi Nr.11084. (vr.11b-14a).
- Odman Baba Velâyetnâmesi, Vilâyetnâme-i Şâhî Gö'çek Abdal, (2002), Haz. Şevki Koca, İstanbul, Bektâşî Kültür Derneği Yay.
- Otman Baba Velâyetnâmesi , (Tenkitli Metin), (2007), Haz. Filiz Kılıç, Mustafa Arslan Tuncay Bülbül, Ankara.
- Şahin, H. (2004), “Menâkıbnâme”, *DİA.*, C. 29, (ss. 112-113). İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı.
- Şahin, H. (2010), “Alevi-Bektâşî Tarihinin Yazılı Kaynakları:Velayetnameler”, *Anadolu'da Aleviliğin Dünü Bugünü*, ss.356-366, Edit. Halil İbrahim Bulut, Sakarya, Sakarya Üniv.
- Tâcü'l-arifin Es-Seyyid Ebû'l-Vefâ Menâkıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufî Görüşleri, (2006), Haz. Dursun Gümüsoğlu, İstanbul, Can Yay.
- Teber, ÖF. (2008), *Bektâşî Erkânnâmelerinde Mezhebî Unsurlar*, Ankara, Aktif.
- Tosun, N. (Ocak-Haziran 1998), “Ahmet Yesevî'nin Menâkıbı”, *İLAM Araştırma Dergisi*, C.III, S.1, 71-78.
- Tosun, N. (Temmuz-Aralık 1997), “Yesevîliğin İlk Dönemine Ait Bir Risale: Mirâtu'l-Kulûb”, *İLAM Araştırma Dergisi*, C.II, S. 2, 41-86.
- Uşaklı Ali ibn-i Hacı Mustafa, (1993), *Velâyetnâme-i Kolu Açık Hacim Sultân*, Derleyen Derviş Burhan, Çev. Mustafa Erbay, Ankara, Ayyıldız Yay.
- Zebidî, Ebû'l-Feyz Murtazâ Muhammed b. Muhammed, (trz.), *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kamûs*, Daru'l-Hidâye, Beyrut.